

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่ประเทศไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมุ่งหวังใช้ การศึกษาสร้างความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบทั้งโลก (Global) จากเทคโนโลยีที่ทันสมัยและระบบการสื่อสารที่ ก้าวหน้าเป็นตัวขับเคลื่อน จำเป็นที่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการศึกษาของชาติต้องคำนึงถึงการสร้างเด็ก เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถทางปัญญา เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ที่จะเป็พื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดได้ในระบบเศรษฐกิจใหม่ รักที่จะเรียน สนุกสนานต่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีมโนธรรมจิตสำนึกทางวัฒนธรรม เห็นคุณค่าความเป็นไทย ใช้จ่ายเพิ่มพลัง โดยคำนึงถึงยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ให้ต่อเชื่อมกันได้ระหว่างสภาพเดิมกับสภาพปัจจุบัน ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาเห็นสมควรให้ได้มีการปฏิรูปการศึกษาของประเทศอย่างจริงจังให้ครอบคลุมต่อการจัด การศึกษาทุกระดับ เช่น ปฏิรูประบบการจัดการศึกษา ปฏิรูปการบริหารจัดการ ปฏิรูปครู คุณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้ ปฏิรูประบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการ จัด การศึกษา อย่างไรก็ตามในหมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือได้ว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของประเทศชาติ ดังนั้นสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาทุกระดับและเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่น จึงควรได้มีการบริหารจัดการให้ก้าวรุดหน้าไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศและบุคคล โดยเชื่อมโยงการพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์กับทุกส่วนขององค์กรในการบริหารจัดการและ สัมพันธ์กับทุกส่วนของสังคมให้ได้มากที่สุด

สถานศึกษาในท้องถิ่นเป็นเครือข่ายการปฏิรูปการเรียนรู้ที่สำคัญของสถาบันการผลิตครู ที่จะเป็แหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิจัยของอาจารย์ คณะครู บุคลากร ผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาและ นักศึกษาคูให้เกิดการพัฒนางานผลิตและพัฒนาครู นับเป็แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่สำคัญ ในสถาน ที่เรียกว่าโรงเรียนเครือข่าย โดยมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน พัฒนาครู พัฒนาการบริหารจัดการเปลี่ยนแปลง วิธีคิดในการทำงานตามวิถีการปฏิรูปการศึกษาโดยการกำกับติดตาม และช่วยเหลือ และร่วมทำงานในลักษณะคู่ขนานไปกับสถาบันผู้ผลิตครูในท้องถิ่น ผลการทำงาน

ให้เกิดเป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษาในแนวทางใหม่ทุก ๆ ด้าน เช่น การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การปฏิรูปการวัดผล การปฏิรูปการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การปฏิรูปการบริหารและวิชาการ การวิจัยชั้นเรียน ตลอดจนการประกันคุณภาพการศึกษาจะสอดคล้องกับแนวคิดของ “สภาคู” ซึ่งจะเป็นองค์กรที่ดูแลให้การผลิตและพัฒนาครูมีคุณภาพและมาตรฐานอันเดียวกัน กำหนดไว้ว่าโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาครูหลักสูตรใหม่ 5 ปีของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ทั่วประเทศจะต้องเป็นโรงเรียนเครือข่ายที่เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสถานศึกษาที่บ่งบอกว่าได้ขับเคลื่อนสู่การปฏิรูปควรมีวิสัยทัศน์การทำงานและผลปฏิบัติงานที่บ่งบอกได้ ถึงผลลัพธ์ ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ เมื่อทุกฝ่ายได้ตระหนักและได้ดำเนินการในแนวทางปฏิรูปการศึกษาจนสามารถติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ การติดตามประเมินผล การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในลักษณะทั้งโรงเรียน (Whole School) จึงมีความจำเป็นของงานที่ควรกระทำต่อเนื่อง เพื่อจะได้ตรวจสอบและประเมินผลในช่วงต่อไปของการบริหารจัดการการศึกษา จนเป็นกระบวนการในวงจร PDCA ในวงรอบต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรมอันก่อให้เกิดเป็นผลดีในการเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการรับรู้ การให้ข้อเสนอแนะ การสนับสนุน ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น กระบวนการทำงานที่สำคัญของการพัฒนาการศึกษาทั้งโรงเรียนประกอบไปด้วย กระบวนการทำงานในวงจร PDCA การมีส่วนร่วม การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบ การบริหารงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและการพัฒนาวิชาชีพด้วย เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการพัฒนางานการศึกษาถึงระบบการทำงาน แนวทางปฏิบัติ แนวความคิดที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับในการพัฒนาสถานศึกษา การศึกษาเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการผลิตพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏให้บรรลุเป้าหมายต่อบทบาทพัฒนาวิชาชีพครูในท้องถิ่นของ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกโรงเรียนบ้านแม่สาและโรงเรียนบ้านเป่าวิทยาคาร ซึ่งเป็นโรงเรียนเครือข่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเข้ามาเป็นหน่วยปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยพิจารณาการคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นโรงเรียนที่ผ่านการรับรองและประเมินคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. มาแล้ว 2) เป็นโรงเรียนที่ยินดีและเต็มใจต่อการเป็นหน่วยฝึกปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม 3) เป็นโรงเรียนที่ระบุงชี้กระบวนการทำงาน โดยใช้วงจร PDCA 4) ไม่มีโครงการวิจัยอื่นหลายด้าน ความรู้สึกที่อ่อนล้าเกินไป 5) เป็นโรงเรียนในเขตพื้นที่บริการของสถาบันรอบนอก

โรงเรียนบ้านแม่สา เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ถนนโชตนา ตำบลแม่สา อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันมีครูอาจารย์ 17 คน มีนักเรียนทั้งหมด 331 คน (ข้อมูลเดือนกันยายน 2547) จัดการศึกษาระดับอนุบาลถึงช่วงชั้นที่ 3 อยู่ในเขตพื้นที่บริการวิทยาเขตแม่สา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการประกันคุณภาพภายนอกจาก สมศ. เมื่อปี 2544 ในลักษณะโครงการนำร่อง ซึ่งให้เห็นถึงการทำงานอย่างเป็นระบบที่แสดงต่อสาธารณชน ตลอดจนผลงานที่ปรากฏของโรงเรียนมาเป็นระยะเวลานานอย่างดียิ่ง อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์เอกสารธรรมนูญสถานศึกษา รายงานการประกันคุณภาพภายในและภายนอก การประชุมกับผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเทคนิค Focus Group Discussion พบว่าในช่วงต่อไปยังมียุคที่ควรพัฒนา เช่น การบริหารที่เร่งรัดพัฒนาคุณภาพ การมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นจากชุมชน การพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะการคิด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ผลงานวิชาการในการสอนแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ของคณะครู ศักยภาพการวิจัยและการระดมทรัพยากรทุกด้านในการปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกัน โรงเรียนมีโครงการพัฒนางาน ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นโรงเรียนตัวเล็กรายการนำร่องของเขตพื้นที่มาโดยตลอด ซึ่งเป็นภูมิหลังที่ดีของโรงเรียนในการร่วมงานวิจัยกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นอกจากนี้คณะครู ผู้บริหารยังมีวัฒนธรรมการทำงาน โดยมีการประชุมพัฒนางานโรงเรียนในช่วงพื้นเวลาราชการทุก ๆ วันพุธ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาประมาณ 3 ปีการศึกษา จึงเหมาะสมในการร่วมดำเนินการวิจัยเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยคณะครูได้มุ่งเน้นงานการวิจัยเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนในด้านทักษะการคิดในทุกระดับชั้นและกลุ่มวิชาทุกฝ่ายมุ่งหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาครูของโรงเรียนบ้านแม่สา และการผลิตพัฒนาครูของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ให้มีการศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยยึดแนวดำเนินการในงานประกันคุณภาพด้วยกระบวนการตามวงจร PDCA จนเกิดมาตรฐานการจัดการศึกษาเป็นแนวทางที่สังคมยอมรับและสามารถเผยแพร่นำเสนอในวงกว้างได้ต่อไป

โรงเรียนบ้านเป่าวิทยาคาร เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านเป่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีนักเรียนรวม 238 คน มีครู 18 คน สอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงการศึกษาพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 (ข้อมูลเดือนกันยายน 2547) เป็นโรงเรียน

ในเขตพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตสะลวงจี้เหล็ก เป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการประกันคุณภาพ เมื่อปี 2546 จาก สมศ. โรงเรียนโดยคณะครู ผู้บริหารได้มีการดำเนินการพัฒนางานด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ จนได้รับการยอมรับในผลการทำงานอันเกิดจากความตระหนักของคณะครูอาจารย์ ในด้านปฏิรูปการศึกษาตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 จากการวิเคราะห์เอกสารของโรงเรียน เช่น ธรรมนูญสถานศึกษา แผนกลยุทธ์ รายงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การประชุมกับผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยเทคนิค Focus Group Discussion พบว่าในช่วงการทำงานต่อไปของโรงเรียนยังมีจุดที่ควรพัฒนา เช่น การบริหารโดยใช้กระบวนการ PDCA ทั้งระบบที่ต่อเนื่องกันไป การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างจริงจัง การวิจัยพัฒนางาน การประเมินและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โรงเรียนมีภูมิหลังวัฒนธรรมการทำงานที่คณะครูทุ่มเทเวลาให้การพัฒนางานเป็นอย่างดี โดยทุกคนได้รับการยกย่องเป็นครูดีด้านต่าง ๆ และใช้เวลาประชุมพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนร่วมกันในทุกสัปดาห์ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องประมาณ 2 ปีการศึกษา จึงมีความเหมาะสมต่อการวิจัยพัฒนาปฏิรูปการเรียนรู้ทั้ง โรงเรียน โดยใช้กระบวนการ PDCA ร่วมกับคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่อย่างมาก โดยเป็นกระบวนการของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยคณะครูผู้บริหารได้มุ่งเน้นการวิจัยชั้นเรียนเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระ ทุกระดับชั้น โดยครูทุกคน และผู้บริหารจะมีโครงการวิจัยติดตามการนิเทศภายใน ซึ่งจะเน้นประโยชน์ต่อวงวิชาชีพครู โดยยึดแนวทางการดำเนินการในงานการประกันคุณภาพ ด้วยกระบวนการตามวงจร PDCA จนเกิดแนวทางจัดการศึกษาที่สังคมยอมรับ เผยแพร่นำเสนอในวงกว้างได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบริบทศึกษาของโรงเรียนและสถาบันในการร่วมมือกันปฏิรูปการเรียนรู้
 - 2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและเป้าหมายนำเข้าในการร่วมมือกันในการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 2.3 เพื่อศึกษากระบวนการในการร่วมมือกันปฏิรูปการเรียนรู้ตามรูปแบบ PDCA
 - 2.4 เพื่อศึกษาผลการร่วมมือกันปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนเครือข่ายนำร่อง
- ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

3. ความสำคัญของการศึกษา

3.1 เพื่อให้ศึกษาบริบทขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ประกอบการเรียนรู้ร่วมกัน

3.2 เพื่อศึกษารูปแบบในการร่วมมือกันปฏิรูปการเรียนรู้แบบ PDCA ของสถานศึกษา แบบมีส่วนร่วม

4. ขอบเขตของการศึกษา

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยจัดเวทีสัมมนาในระดับลึกของโรงเรียนบ้านแม่สาและโรงเรียนบ้านป่าวิทยาการ และบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ทั้งส่วนปรัชญา วิสัยทัศน์ ธรรมนูญสถานศึกษา แผนกลยุทธ์ แผนแม่บท การเตรียมจัดการคณะครู บุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหาร นักเรียน ชุมชน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษา บรรยายภาคนโยบายและเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา

ระยะที่ 2 ออกแบบระบบการมีส่วนร่วมของนักวิจัย การวางระบบติดตามและประเมิน การพัฒนางานปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนของคณะครู ผู้บริหาร ผลการปฏิรูปที่เกิดขึ้น วิธีคิด แนวดำเนินการ การวางระบบปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ PDCA อย่างมีส่วนร่วมดำเนินการ โดย

1. วางระบบที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดงาน กำหนดช่วงเวลา แผนปฏิบัติ กำหนดบทบาทหน้าที่ จัดทำคู่มือการดำเนินการ ติดตามดำเนินการ โดยใช้กระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ของแต่ละสถานศึกษา

2. นำข้อมูลจากการติดตาม ประเมินการดำเนินการ มาวิเคราะห์ผล วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของระบบการปฏิรูป โดยแนวคิดการวางกระบวนการ PDCA ของแต่ละสถานศึกษา ตามประเด็นศึกษาผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5. ตัวแปรที่ศึกษา

บริบทขององค์กร การออกแบบวางระบบปฏิรูปการเรียนรู้ โดยใช้วงจร PDCA ของแต่ละสถานศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาครูและพัฒนานักเรียน

6. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง การสร้างและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ ศักยภาพที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งในการเป็นโรงเรียนปฏิบัติและความเข้มแข็งของชุมชน

การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดกระบวนการ วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างเต็มศักยภาพ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การระดมพลังผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ได้มาซึ่งความคิดแนวปฏิบัติร่วมแรงร่วมใจสู่ความสำเร็จ

โรงเรียนเครือข่ายนำร่อง หมายถึง โรงเรียนที่ประสบการณ่วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเข้าร่วม โครงการ

รูปแบบวงจร PDCA หมายถึง รูปแบบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานที่เป็นวงจรต่อเนื่องหมุนเวียนตลอดเวลา 4 ด้าน คือ P = Plan การวางแผนกำหนดเป้าหมาย D = Do การปฏิบัติกรดำเนินการ C = Check เป็นการตรวจสอบการประเมินหาจุดอ่อนจุดแข็ง A = Act การลงมือกระทำเพื่อการสรุปและเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในช่วงต่อไป